

Андрусяк Марк

Департамент кадрової політики Міністерства оборони України
<https://orcid.org/0009-0001-7708-0323>

Борисенко Мирослав

доктор історичних наук, професор
Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України
<https://orcid.org/0000-0002-2866-7507>

Русецький Руслан

Департамент кадрової політики Міністерства оборони України
<https://orcid.org/0009-0000-1540-0857>

Еволюція законодавства США щодо проходження військової служби в контексті забезпечення національної безпеки. Історико-правовий аналіз

Анотація. У статті розглядаються витoki та основи формування сучасного законодавства щодо проходження військової служби у Збройних силах Сполучених Штатів Америки. З 1973 року в США існує виключно професійна армія, яка комплектується з добровольців. За цей час в країні було створено розвинуту систему заохочення та покарання, що забезпечує найкращий відбір персоналу. У статті також досліджуються витoki військової юстиції та її розвиток протягом століття. Автори стверджують, що військова юстиція в США є гнучкою та здатною до змін. Кодекс військової юстиції розглядається як кращий спосіб дотримання військової дисципліни та порядку з одного боку та забезпечення прав і свобод військовослужбовців з іншого.

Стаття також присвячена висвітленню соціальних гарантій та переваг, які гарантує військова служба. Автори доводять, що американська модель ветеранської політики є надзвичайно ефективною та всеохоплюючою. Вона побудована на винятковому підході до ветеранів як окремої групи в суспільстві.

Ключові слова: військова служба; Збройні сили США; національна безпека; ветеранська політика; кадровий менеджмент; військова юстиція; законодавство.

Актуальність теми. Вже більше 10 років українська держава виборює своє право на існування в жорсткій боротьбі з російською імперією, яка намагається остаточно знищити існування української ідентичності, і єдиним надійним захистом для українців є Сили оборони України. На жаль, ігнорування політиками та державними діячами проблемних питань військової служби на ранніх етапах державотворення призвело до появи прогалин у військовому законодавстві, що стало критично важливим з моменту широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

У державах-учасницях НАТО не існує єдиного стандарту кадрової політики, адже кожна країна підходить до цього питання по-різному, виходячи зі своєї культури, історії та традицій [1]. Вибір досвіду армії США є не випадковим, оскільки збройні сили цієї країни комплектуються на добровільній основі з 1973 року, і за цей період було накопичено значний досвід у сфері залучення молоді на військову службу. Відповідно, варто розглядати нормативно-правові документи та законодавчу діяльність Конгресу США з питань кадрової військової політики в контексті історичних процесів, суспільних цінностей та культурних особливостей цієї країни.

Метою статті є проведення аналізу досвіду формування нормативно-правової бази з питань військової служби в Збройних силах США в контексті єдності історії та сучасності з подальшим використанням найкращих законодавчих моделей у розробці рекомендацій для поліпшення законодавства України.

Методологія. Використання історико-правового підходу не є випадковим. Погоджуємося з професором В.Бабкіним, що методологія історико-правового пізнання як основна базисна категорія є однією з найбільш актуальних проблем науки та практики [2, с. 21]. В основі дослідження лежить загальнонауковий діалектичний метод, який дає можливість розглянути предмет у його цілісності та довершеності, а також у зв'язку з об'єктивними історичними обставинами в межах запропонованого

наукового пошуку. Також використовується метод структурного аналізу, який дозволяє простежити зв'язок різних соціальних фактів у контексті розвитку безпекової парадигми США. Як допоміжний використовується також порівняльно-правовий метод з метою розробки рекомендацій для подальшого удосконалення українського законодавства з питань військової служби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українській військовій науці досить багато публікацій, присвячених вивченню досвіду зарубіжних партнерів у сфері підготовки військових фахівців, оскільки основний потенціал військової науки зосереджено переважно в освітніх установах. Насамперед це статті О.Москвич [3], В.Севрук [4], І.Толока [5] та інших. Публікацій, присвячених безпосередньо американській системі військової юстиції небагато. Варто відзначити статтю М.Баланюк, в якій досить детально розкрито структуру Кодексу військової юстиції США, проаналізовано триступеневу систему військових судів, показано роль військових адвокатів [6]. Публікація О.Савинець лише побіжно розглядає досвід США, на жаль, у статті багато посилань на російські джерела, які містять численні неточності та помилки [7].

У зв'язку зі збільшенням чисельності ветеранів в Україні, у вітчизняній науці зростає також інтерес до американського досвіду соціального забезпечення військовослужбовців та ветеранів збройних сил. Зокрема, дослідженню цієї чутливої для нашого суспільства теми присвячені публікації Н.Калмикової [8], Е.Костишин [9] та інших.

Загалом маємо підсумувати, що, попри велику кількість статей дотичних до цієї проблематики, питання нормативно-правового регулювання військової служби у Збройних силах США у вітчизняній історіографії розглянуто недостатньо та потребує подальших напрацювань.

Викладення основного матеріалу. Сполучені Штати Америки мають одну з найбільш розвинених систем військової служби у світі, що охоплює різні аспекти, зокрема облік призовників, військову освіту, систему військового судочинства та цілий комплекс нормативно-правових актів, направлених на реінтеграцію військових до мирного життя. Військове законодавство за визначенням вітчизняних фахівців містить положення різних галузей і підгалузей права (зокрема адміністративного, кримінального, цивільного, інформаційного, фінансового, земельного, водного) і визначає багатоманітні та специфічні відносини щодо управління військовою службою, її проходження та припинення, правового статусу військовослужбовців, їхнього соціального та правового захисту тощо [7, с. 22].

У контексті нашого дослідження ми насамперед маємо розглянути систему військової юстиції США, оскільки вона відіграє роль мотиваційного фактора для військовослужбовців. Адже вона однаковою мірою охороняє права американських солдат та офіцерів від несправедливого переслідування та водночас гарантує невідворотність покарання у випадку вчинення військовими правопорушень або злочинів.

Найчастіше терміном «військова юстиція» називають систему кримінального права, що застосовується виключно до військовослужбовців. Фундаментальна особливість цього виду законодавства полягає в тому, що воно не застосовується до цивільних осіб, за винятком тих, які супроводжують військових під час війни та мають статус, прописаний окремо в законодавстві. У науковій літературі, зазвичай, військове правосуддя визначають як систему законів і правил, які регулюють поведінку громадян, які перебувають на військовій службі, а також передбачають кримінальні покарання за порушення цих законів військовослужбовцями. Дегтяр Р. пропонує у своєму дисертаційному дослідженні спрощене, більш вузьке визначення військової юстиції як сукупність діючого законодавства та системи державних органів, які уповноважені здійснювати правозастосування у військовій сфері [10, с. 13].

Історія створення військового законодавства є цікавою та малодослідженою темою і заслуговує окремого ґрунтовного дослідження, однак коротка розвідка необхідна для розуміння цілісності юридично-правової системи США. Американські військові пишаються своїм військовим законодавством, що дійсно має давнє походження, оскільки його витоки народжуються ще в часи функціонування британського військово-морського права. У 1775 році Джон Адамс уклав перший збірник військово-морських актів, який складався всього із 40 параграфів і базувався на некодифікованому традиційному морському праві, яке існувало ще з часів Пізнього Середньовіччя [11, с. 18]. Це традиційне законодавство визначало право капітана здійснювати покарання на судні під час плавання і функціонувало як неписаний закон в морі, де територіальна юрисдикція могла не діяти. Враховуючи специфіку морської служби та суворі реалії тогочасного мореплавства, капітан, зазвичай, був наділений широкими повноваженнями і повинен був одразу реагувати на правопорушення та здійснювати швидке судочинство, оскільки саме він відповідав за безпеку судна.

У 1798 році в США було створено Департамент військово-морських сил, який ухвалив Закон про управління флотом – перший нормативно-правовий акт у сфері військового законодавства молодій американській державі [11, с. 18]. На початку XIX століття на основі цього документа було розроблено Військові закони (Articles of War), якими збройні сили США користувалися ще протягом століття. Навіть

їхня модифікація та подальша кодифікація під час Першої світової війни суттєво не змінила дух та суть законодавства, яке все ще наділяло командирів майже необмеженими правами.

У 1945–1946 роках після завершення Другої світової війни з полів битв до мирного життя повернулося понад 11 мільйонів колишніх солдат та офіцерів армії США. Збройні сили США стали дієвим актором політичного, громадського, культурного життя в повоєнній Америці. Політичні еліти більше не могли ігнорувати запити військовослужбовців, серед яких нагальною була потреба в реформуванні системи військової юстиції, особливо на тлі оприлюднених фактів свавілля командирів, несправедливості та корупції.

Завдяки великій кількості подібних скарг Конгрес створив комісію з найшановніших офіцерів, яку очолив полковник Дж.Дулітл – герой війни, один з найвідоміших пілотів, який прославився першим авіанальотом на Токіо [12, с. 1004]. На адресу цієї комісії надійшло багато листів від офіцерів та солдатів, які розповідали про несправедливість та невинуватану жорстокість військових судів. Також у пресі розпочалося обговорення проблеми надмірних покарань військових, яке викрило антидемократичність військової юстиції та армійської системи загалом.

У 1946 році Конгрес доручив новоствореному комітету з цивільних юристів під головуванням Артура Т. Вандербільда вивчити питання функціонування військових законів та внести свої пропозиції. Після проведення слухань, бесід та анонімних опитувань військовослужбовців «Комітет Вандербільда» визнав, що система військового правосуддя недосконала та схильна до надмірних покарань. Для підтвердження було наведено статистику, згідно з якою комісія з питань помилування, призначена військовим міністерством для розгляду рішень військових судів, зменшила надмірні вирoki у 27 500 випадків, що становило 85 % від загальної кількості справ, розглянутих колегією [12, с. 1005].

Під тиском громадськості в 1948 році було прийнято «Закон Елстона» (за іменем конгресмена від штату Огайо Чарльза Н. Елстона), який зібрав в єдине ціле існуючі статті військового права, які були покладені в основу майбутнього Кодексу військової юстиції. Також було здійснено багато демократичних змін у регламентації діяльності військових суддів, які пізніше були покладені в основу Кодексу. Одночасно група науковців, військових юристів та адвокатів під керівництвом професора права Гарвардського університету Едмунда М. Моргана розпочала роботу над створенням єдиного Кодексу. Наприкінці 1949 року «проект Моргана» було представлено в Конгресі. Під час обговорення конгресмени повинні були знайти баланс між двома інтересами: з одного боку – необхідність підтримання дисципліни та керованості військ на полі бою, а з іншого – ліквідувати грубі зловживання владою серед командирів, що траплялися під час війни [11, с. 18]. Саме цей підхід відіграв головну роль у формуванні основ військової юстиції, оскільки багато конгресменів США ще самі недавно носили військову форму і бачили зловживання та несправедливість у військах на власні очі [11, с. 18]. Варто нагадати, що саме в цей час до Капітолію прибула перша хвиля ветеранів Другої світової війни (в складі Палати громад у 1946 році було понад 70 ветеранів) [13]. 5 травня 1950 року Конгрес США після тривалих дебатів прийняв Кодекс військової юстиції, який незабаром був підписаний Президентом Г.Труменом.

Єдиний Кодекс військової юстиції (Uniform Code of Military Justice, UCMJ) почав офіційно функціонувати в США з 31 травня 1951 року. Він встановлює правила, обов'язки та відповідальність для військовослужбовців США, враховуючи питання військової дисципліни, судових процедур та кримінальної відповідальності. Єдиний Кодекс військової юстиції (UCMJ) є по суті повним набором кримінальних законів, який впроваджується через розпорядження Президента Сполучених Штатів. У преамбулі Посібника для військових судів («МСМ») наголошується: «Метою військового права є сприяння справедливості, сприяння підтримці належного порядку та дисципліни в збройних силах, сприяння ефективності та результативності військового відомства і, таким чином, зміцнення національної безпеки Сполучених Штатів» [14, Р. I-1].

Кодекс військової юстиції США охоплює багато злочинів, які караються згідно з цивільним законодавством (наприклад, вбивство, зґвалтування, вживання наркотиків, крадіжка, керування автомобілем у нетверезому стані тощо), а також усі інші правопорушення, які впливають на дисципліну в армії. Серед них такі правопорушення, як: дезертирство, самовільне залишення частини, неповага до начальників, невиконання наказів, невиконання обов'язків, неправомірне розпорядження військовим майном, перебування на службі в стані алкогольного сп'яніння тощо.

Дисциплінарна практика в Збройних силах США, як і в Україні, здійснюється в двох основних напрямках: судовому – при вчиненні серйозного правопорушення та адміністративному – при вчиненні незначних дисциплінарних порушень [6, с. 113]. Незвичним для українського законодавства є наявність дисциплінарного суду, який може бути утворений в частині, батальйоні або навіть окремій роті за наказом командира частини, при цьому суддями є офіцери тієї ж частини [6, с. 113]. Такі суди розглядають дрібні правопорушення, які були вчинені солдатами та сержантами збройних сил і не потребують суворого покарання. Для розгляду тяжких злочинів існує Загальний військовий суд та

Спеціальний військовий суд, які можуть призначати покарання у вигляді обмеження волі на тривалий термін або звільнення із служби за «невідповідну поведінку».

На всіх етапах судового розгляду військовослужбовець Збройних сил США забезпечується безоплатними послугами адвоката, якого надає Judge Advocate General Corps (JAG Corps). Щоб отримати безоплатну допомогу військовослужбовцю не потрібно доводити, що він не може оплатити послуги адвоката, кваліфікований захист він отримає автоматично. Адвокат JAG Corps надає консультації та представляє інтереси військовослужбовців у всіх галузях права, зокрема – за їхнім бажанням – у судових процесах щодо розлучення та інших цивільних справах. Таку діяльність можна розглядати не лише як інструмент забезпечення правопорядку та правосуддя у Збройних силах, а й як одну з соціальних гарантій для військовослужбовців [15, с. 22]. Єдиний Кодекс військової юстиції США існує вже 75 років. Увесь цей час військова юстиція США зберігає стійкість та справедливість завдяки тому, що сама система реагує на зміни в суспільстві і демонструє готовність до змін, а також завдяки невтомній праці усіх експертів, військових юристів та чутливій реакції до критики як зовні, так і зсередини [16, с. 447].

Військова юстиція США в XX столітті успадкувала з попереднього періоду концептуальний підхід, який ґрунтувався на широких повноваженнях командира та його персональній відповідальності на всіх етапах підтримки дисципліни та порядку в підрозділі або на судні. На відміну від української правової системи, де роль командира часто обмежується тільки доповіддю про правопорушення, американська модель військової юстиції залучає командирів до кожної частини процесу: на етапі попереднього розслідування, оцінки результатів розслідування, направлення звинувачень в суд тощо [16, с. 505].

Посилення військової активності США у світі після терактів 11 вересня 2001 року спонукали політичні еліти до більш активного обговорення проблем військової юстиції в контексті забезпечення національної безпеки. Численні випадки правопорушень та злочинів болісно сприймалися громадськістю та впливали на імідж військової служби в країні. Правники підтверджують, що сучасна система військової юстиції потребує подальшого реформування з метою урахування пріоритетності захисту громадянських прав і свобод. Ці реформи направлені на досягнення балансу між підтриманням порядку та дисципліни у військах та захистом правосуддя [16, с. 493]. Це відповідає загальносвітовим тенденціям, адже на думку українських експертів, у світі поширюється розуміння, що найбільш ефективним способом забезпечення належного порядку та дисципліни у збройних силах є чесні та справедливі процедури доведення вини і призначення покарання. Тому, відповідно, основною функцією сучасних систем військової юстиції є досягнення справедливості, а не просто забезпечення належного порядку та високого рівня дисципліни [15, с. 11].

Якщо система військової юстиції справді є незалежною і задовольняє всі вимоги неупередженості, її можна розглядати як важливий інструмент боротьби з безкарністю у військових установах. Такі системи мають підвищену довіру громадськості та сприяють посиленню боєздатності збройних сил, що є визначальним фактором у забезпеченні національної безпеки держави.

Для Сил оборони України особливо цікавим є накопичений американцями досвід заохочення та стимулювання добровільного найму до війська, досвід підготовки і розподілу командних кадрів, їхнє просування по службі, організація періодичного перезаключення з ними контрактів тощо [7, с. 35].

Система просування по службі військовослужбовців Збройних сил США регламентується відповідними федеральними законами. Прийнятий у липні 1941 року Закон «Про віталізацію армії» затвердив додаткові повноваження щодо вивільнення офіцерських посад, а Закон «Про офіцерські кадри» 1947 року запровадив в Збройних силах США принцип «зростає або виходить» (*up or out*). Цей принцип залишається базовим для підтримки та розвитку людського капіталу в Збройних силах США. Офіцерський корпус проходить постійні атестації, які не є рутинними чи формальними, а створені для того, щоб стимулювати усіх учасників процесу до саморозвитку. У випадку, якщо військовослужбовець не може скласти фізичні тести двічі поспіль, то він підлягає звільненню з військової служби. Таке ж правило застосовується і до офіцерів, які не склали атестаційний тест.

Закон про загальну військову підготовку та службу (Universal Military Training and Service Act, 1952) є важливим документом у сфері регулювання підготовки кадрів для Збройних сил США, норми якого спрямовано на регулювання багатьох питань, зокрема: національна оборона; ведення бойових дій; формування урядових документів; порядок законопроектної діяльності у військовій сфері; правовий статус військовослужбовців; освіта військових тощо [3, с. 316].

Сполучені Штати Америки мають широкий спектр законодавчих актів, які регулюють проходження військової служби. Конфігурація оборонної системи була визначена Законом про національну безпеку (National Security Act, 1947), що унормовує взаємовідносини між цивільною та військовою компонентною та розмежовує функції та повноваження Президента, Міністра оборони, Ради національної безпеки.

Система кар'єри офіцерів США набула остаточного вигляду з прийняттям Конгресом у 1980 році федерального Закону «Про управління персоналом для офіцерів оборони» (Defense Officer Personnel Management Act – DOPMA), який вперше стандартизував вимоги щодо проходження служби офіцерів.

Важливу роль у кадровому менеджменті в Збройних силах США відіграють Командування окремих родів військ, які підпорядковані Міністерству оборони США. Секретарі окремих родів військ відповідальні за створення атестаційних комісій, які здійснюють тестування кандидатів на предмет можливого подальшого просування по службі. Термін перебування офіцера на одній посаді обмежений кількома роками залежно від звання. Щорічно кожне військове відомство проводить ретельне планування свого кадрового потенціалу, визначаючи «зони просування», куди потрапляють офіцери, які мають протягом найближчого часу переміститися на вищу посаду.

Централізована система просування по службі, яка існує в багатьох країнах НАТО, зокрема і в США, виключає вплив командира на кар'єру своїх підлеглих. В українській армії навпаки командири традиційно впливали на кадрові призначення, керуючись принципом «я його знаю і тому довіряю», що змушує підлеглих пристосовуватися та уникати конфліктів з керівництвом, не вступати в дискусії, що значною мірою «нейтралізує» ініціативу людей і їхнє бажання змінити щось на краще [1].

Загалом федеральні закони, які визначають кадрову політику в Збройних силах США, є добре організованим й ефективним мотиваційним «ситом», яке має сприяти залученню та утриманню людського капіталу на військовій службі.

Оскільки армія США вже півстоліття комплектується на добровільній основі, то нагальним питанням є формування резерву та мобілізаційних можливостей країни на випадок необхідності розгортання значних військових з'єднань. Як і в інших країнах, в США існує система обліку призовників, що визначається федеральним Законом «Про систему вибіркової військової служби» (Selective Service System (SSS), 1940). Згідно з цим законом, молоді чоловіки у віці від 18 до 25 років вважаються призовниками, їхні дані заносяться у військові станції обробки даних Military Entrance Processing Station (MEPS). Щоправда дані, які збирають у молодих людей, є дуже обмеженими (ім'я, прізвище, дата народження, адреса і номер соціального страхування). Кожен молодий американець зобов'язаний протягом місяця після досягнення 18-річного віку добровільно повідомити свої дані поштою. Закон про вибірку службу розповсюджується також і на емігрантів, а також на тих, хто знаходиться на території країни нелегально.

На сьогодні закон «Про вибірку службу», який регулює облік призовників, а також механізми призову та мобілізації громадян у разі війни є предметом активного обговорення. Його текст і зміст неодноразово зазнавали критики з боку представників обох основних політичних партій: як демократів, так і республіканців. Дискусії навколо цього закону посилюються із загостренням безпекової ситуації в світі, зокрема з моменту широкомасштабного вторгнення росії на територію України в 2022 році. В умовах потенційного глобального конфлікту військові експерти в США пропонують повернутися до обов'язкового призову на військову службу, щоб збільшити мобілізаційний резерв, однак ця думка не знаходить підтримки серед більшості американців, які надають перевагу добровільному принципу комплектування професійної армії.

Законодавство США також гарантує своїм військовослужбовцям цілий набір соціальних прав та гарантій, що робить військову службу привабливою для молоді. Преференції військовим мають на меті не тільки забезпечити гідні стандарти життя, а також підвищити статус військовослужбовців у соціумі, стимулювати використання унікального досвіду ветеранів у цивільному житті.

Насамперед необхідно згадати закон «Про реінтеграцію військовослужбовців» (Servicemen's Readjustment Act, 1944) більш відомий як «Солдатський закон» (GI Bill). Цей закон надав американським ветеранам можливість отримати вищу освіту за рахунок держави, гарантований кредит на житло та можливість професійного навчання. Це був перший закон про пільги для військових в Америці, в якому однозначно стверджувалося, що не тільки колишні військові з інвалідністю, але й працездатні ветерани потребують пільг, щоб адаптуватися до цивільного життя [17, с. 252].

У 1940-х роках ветерани та члени їхніх родин в умовах відсутності державного регулювання на ринку житла потерпали від наслідків житлової кризи. Однак, як наголошує М.Кравченко, саме гарантії іпотечного кредитування за розділом III «Солдатського білля» залишалися найефективнішим довгостроковим засобом вирішення житлового питання колишніх військовослужбовців [18, с. 157].

Також ветерани отримали освітні пільги, які дозволили мільйонам колишніх військовослужбовців вчитися за рахунок держави в університетах країни. Головним завданням (GI Bill) було уникнути колапсу на ринку праці в перші повоєнні роки, відтермінувати вихід на ринок великої кількості некваліфікованого персоналу та зменшити негативні наслідки кризи в повоєнні роки [8]. Цей закон успішно виконав своє завдання та продовжує його виконувати, адже на сьогодні частка безробітних серед ветеранів менша, ніж в середньому по Америці [8].

Майже кожна нова військова кампанія, в якій застосовувалися Збройні сили США, породжувала нове покоління ветеранів, які мали свої потреби. У 2009 році закон про пільги для ветеранів було прийнято в новій редакції (Post 9/11 GI Bill), який остаточно закріпив його постійний статус та розширив окремі пільги, зокрема освітні. Згідно з цими змінами у законодавстві, 800 тисяч ветеранів, які вступили на

військову службу після терактів «11 вересня», отримали освітні пільги на загальну суму 12 мільярдів доларів [9, с. 15].

Іншими словами ветеранська політика в США є найкращим прикладом того, що деякі вчені називають «ексклюзивним» підходом в соціальній політиці, в якій колишніх солдатів визначають як окрему «статусну групу», яка має право на преференції на відміну від решти населення [17, с. 241].

Закон «Про підтримку ветеранів» є одним з найважливіших законодавчих актів в новітній історії США. Цей документ є яскравим прикладом розумного урядування, коли прагматичний підхід, який заснований на повазі до ветеранів, змінив не тільки становище колишніх військовослужбовців, а й став потужним локомотивом змін у суспільстві, що визначили розвиток країни на десятиліття.

Закон «Про цивільну допомогу військовослужбовцям» (Servicemembers Civil Relief Act, SCRA) був прийнятий в 1940 році напередодні вступу США у Другу світову війну. Цей закон мав на меті захистити американських громадян, які вступили на військову службу, і гарантував їм і членам їхніх родин цілий ряд економічних та соціальних прав. Наприклад, в умовах відсутності державного регулювання житлової політики в США в 1940-х роках цей закон передбачав заборону примусового виселення родини військовослужбовців з квартир та будинків, збереження низьких ставок по іпотеці та заморожування ставок по кредитам. Також цей закон передбачає право військовослужбовців та членів їхніх родин брати участь у голосуванні на місцевих або загальнодержавних виборах. Закон «Про цивільну допомогу військовослужбовцям» також зазнавав певної еволюції і змін переважно в часи загострення військових конфліктів. Зміни та доповнення до цього Закону були внесені після війни в Перській затоці 1991 року, а також із початком військової операції «Свобода Іраку» у 2003 році. У 1994 році також був прийнятий Закон «Про право на працевлаштування та повторне працевлаштування військовослужбовців» (The Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act (USERRA)), який захищав військових від дискримінації при працевлаштуванні на основі факту військової служби.

Важливою складовою соціального захисту прав військовослужбовців Збройних сил США є пенсійне забезпечення. У перелік нормативно-правових актів, що регламентують пенсійне забезпечення військовослужбовців, входять: «Звід законів США», розділ 10 (US Code, Title 10) – «Збройні сили; «Закон про модернізацію системи пенсійного забезпечення військовослужбовців» (Uniformed Services Retirement Modernization Act, 1974); «Закон про виплати звільненим з дійсної військової служби» (Uniformed Services Retirement Benefits Act, 1979) і «Закон про реформу пенсійного забезпечення військовослужбовців» (Military Retirement Reform Act, 1986) [19].

Конгрес США після Другої світової війни за ініціативи Міністерства оборони переглянув існуюче законодавство і створив перший нормативно-правовий документ, який отримав назву «Career Compensation Act» (1949) та уніфікував різні нормативні документи з грошового та пенсійного забезпечення військовослужбовців та ветеранів [20, с. 64]. У другій половині 1970-х років у США поглибилася економічна криза, що тільки погіршила соціальне становище ветеранів В'єтнамської війни, які потребували суттєвої підтримки від держави. Одночасно армія шукала нові способи рекрутингу новобранців до своїх лав після скасування обов'язкового призову на військову службу в 1973 році. Міністерство оборони США зверталося до Конгресу із запитом щодо збільшення фінансування пенсій військовослужбовців та підвищення їхнього соціального забезпечення. У результаті довгих дебатів Конгрес прийняв компромісний документ, який підготувала Комісія при Президенті США, і став основою Закону про пенсійне забезпечення військовослужбовців (Uniformed Services Retirement Benefits Act of 1979), що з певними модифікаціями діє і по сьогодні.

Пенсійне забезпечення військовослужбовців здійснюється через окремий фонд і щороку фінансується окремим законом Конгресу США. Система розрахунків пенсії подібна до діючих пенсійних норм в інших країнах, зокрема і в Україні. Вона прив'язана до середнього окладу військовослужбовця під час служби та вислуги, однак американська система є набагато гнучкіша та передбачає різноманітні форми пенсійного забезпечення для ветеранів. Наприклад, американські ветерани можуть відкривати індивідуальні пенсійні рахунки в банках, інвестиційних фондах, трастах тощо з метою накопичення коштів, якими вони зможуть скористатися після виходу на пенсію [19].

Таким чином, соціальна підтримка ветеранів регулюється цілим пакетом різноманітних документів, що переважно реалізуються через Міністерство ветеранів США та його департаменти. Основна суть ветеранської політики полягає в забезпеченні реінтеграції до цивільного життя звільнених військовослужбовців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Всі нормативно-правові документи щодо проходження військової служби ми можемо умовно поділити на кілька груп. Це документи, які регулюють взяття громадян на військовий облік та залучення на військову службу, форми заохочень та стягнень, військове судочинство та соціальний захист військовослужбовців. Власне вся проаналізована нами нормативно-правова база відповідає трьом ключовим завданням, а саме залученню, утриманню та розвитку людського капіталу в складі Збройних сил США. Підвалини законодавства щодо проходження військової служби було закладено в середині ХХ століття, що пов'язано із змінами в парадигмі

соціальної політики 1930–40-х років в США та наслідками Другої світової війни. Незважаючи на значний вік військового законодавства, сама система залишається достатньо гнучкою та постійно змінюється, реагуючи на запити суспільства.

Захист прав військовослужбовців є важливою функцією військової юриспруденції, яка невіддільна від правової системи США, яка побудована на рівності усіх членів суспільства перед законом, всебічному праві на справедливий суд, а також захисті життя, гідності та майна громадянина. Саме в цій галузі трансформація військового законодавства відбувається постійно, що відповідає загальносвітовим тенденціям та потребам національної безпеки країни.

Правова система соціального захисту надає колишнім та діючим військовослужбовцям цілу низку переваг, які не тільки вирішують базові потреби військових, але й створюють потужний мотиваційний ресурс для залучення та утримання громадян на військовій службі.

Список використаної літератури:

1. Стандарти НАТО у кадровій політиці / АрміяInform [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://armyinform.com.ua/2021/10/28/standarty-nato-u-kadrovij-polityczii/>.
2. Бабкін В. Методологія історико-правового пізнання / В.Бабкін // Десяті юридичні читання. Юридична освіта і наука в Україні : традиції та новації : матеріали міжнародної наукової конференції, 15-16 травня. – Київ, 2014. – С. 20–29.
3. Москвич О. До характеристики досвіду США щодо підготовки кадрів для збройних сил / О.Москвич // Knowledge, Education, Law, Management. – 2022. – № 7 (51) – С. 112–118. DOI: 10.51647/kelm.2022.7.16.
4. Севрук В. Досвід країн-членів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів / В.Севрук // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2022. – № 4. – С.233–237.
5. Толок І. Особливості підготовки фахівців тактичного рівня у ВВНЗ США та окремих країн НАТО / І.Толок, Ю.Супрунов // Військова освіта : збірник наукових праць. – 2018. – № 1 (37). – С.259–271.
6. Беланюк М. Система військової юстиції в США: досвід для України / М.Беланюк // Інформація і право. – 2022. – № 3 (42). – С.110–118.
7. Савинець О. Іноземний досвід комплектування збройних сил / О.Савинець // Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія : Право. – 2018. – Т. 2, Вип. 51. – С. 34–38.
8. Як у США дбають про своїх ветеранів і чого може навчитися Україна / Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://epravda.com.ua/columns/2023/04/21/699365/>.
9. Костишин Е. Досвід США щодо реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя / Е.Костишин, В.Грицянюк, Ю.Шевців // Соціальна робота та соціальна освіта. – 2023. – Вип. 1 (12). – С.11–18.
10. Дегтяр Р. Запровадження поняття «військова юстиція» в Україні у контексті зарубіжного досвіду / Р.Дегтяр. – Одеса, 2018. – 34 с.
11. DeVico A.J. Evolution of military Law / A.J DeVico // Naval War College Review. – 1966. – Vol. 18 (9). – P. 13–26.
12. Borch Fred L. Why did Congress Amend the Articles of War after World War II? / Fred L. Borch // The Journal of Military History. – 2024 – Vol. 88. – P.1002–1027.
13. Congress Says Goodbye To Its Last World War II Vets / NPR [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.npr.org/sections/itsallpolitics/2014/12/09/369663245/congress-says-goodbye-to-its-last-world-war-ii-vets>.
14. Manual for courts-martial United States (2024) / Joint Service Committee [Electronic resource]. – Access mode : [https://jsc.defense.gov/Portals/99/2024%20MCM%20files/MCM%20\(2024%20ed\)%20-%20TOC%20no%20index.pdf?ver=b7JVpxV5rIHg0ENICRVKQ%3D%3D](https://jsc.defense.gov/Portals/99/2024%20MCM%20files/MCM%20(2024%20ed)%20-%20TOC%20no%20index.pdf?ver=b7JVpxV5rIHg0ENICRVKQ%3D%3D).
15. Військова юстиція в Україні / Зелена книга [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/lab-green-book-15-07-2024.pdf>.
16. Anthony G. Back to the Future with the Uniform Code of Military Justice : The Need to Recalibrate the Relationship Between the Military Justice System, Due Process, and Good Order and Discipline / G. Anthony // North Dakota Law Review. – 2014. – Vol. 90. – P.485–544.
17. Burtin O. The History of Veterans' Policy in the United States : A Comparative Overview / O.Burtin // Historical Social Research. – 2020. – Vol. 45 (2 (172)) – P. 239–260.
18. Кравченко М. Політика адміністрацій Гаррі Трумена щодо вирішення житлової проблеми в США в 1945-52 рр. / М.Кравченко // Американська історія і політика. – 2017 – № 3. – С.153–164.
19. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в США / Мілітарний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://militaryni.com/uk/news/pensiine-zabezpechennia-viiskovosluzhbovtiv-ssha/>.
20. Goldich R.L. Military Nondisability Retirement «Reform» 1969-1979 : Analysis and Reality / R.L. Goldich // Armed Forces & Society. – 1983. – № 10 (1). – P. 59–85.

References:

1. «Standarty NATO u kadrovii politytsi», *ArmiiaInform*, [Online] available at: <https://armyinform.com.ua/2021/10/28/standarty-nato-u-kadrovij-polityczii/>
2. Babkin, V. (2014), «Metodolohiia istoryko-pravovoho piznannia», *Desiati yurydychni chytannia, Yurydychna osvita i nauka v Ukraini: tradytsii ta novatsii*. Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 15–16 travnia, Kyiv, pp. 20–29.
3. Moskvych, O. (2022), «Do kharakterystyky dosvidu USA shchodo pidhotovky kadriv dlia zbroinykh syl», *Knowledge, Education, Law, Management*, No. 7 (51), pp. 112–118, doi: 10.51647/kelm.2022.7.16.

4. Sevruk, V. (2022), «Dosvid krain-chleniv NATO shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv», *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, No. 4, pp. 233–237.
5. Tolok, I. and Suprunov, Y. (2018), «Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv taktychnoho rivnia u VVNZ USA ta okremykh krain NATO», *Viiskova osvita*, zbirnyk naukovykh prats, No. 1 (37), pp. 259–271.
6. Belaniuk, M. (2022), «Systema viiskovoi yustytisii v USA: dosvid dlia Ukrainy», *Informatsiia i pravo*, No. 3 (42), pp. 110–118.
7. Savynets, O. (2018), «Yu. Inozemnyi dosvid komplektuvannia zbroinykh syl», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo*, Vol. 2, Iss. 51, pp. 34–38.
8. «Yak u USA dbaiut pro svoikh veteraniv i choho mozhe navchytysia Ukraina», *Ekonomichna Pravda*, [Online] available at: <https://epravda.com.ua/columns/2023/04/21/699365/>
9. Kostyshyn, E., Hrytsaniuk, V. and Shevtsiva, Yu. (2023), «Dosvid USA shchodo reintehratsii veteraniv viiny do tsyvilnoho zhyttia», *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, Iss. 1 (12), pp.11–18.
10. Dehtiar, R. (2018), *Zaprovadzhennia poniattia «viiskova yustytisia» v Ukraini u konteksti zarubizhnogo dosvidu*, Odesa, 34 p.
11. DeVico, A.J. (1966), «Evolution of military Law», *Naval War College Review*, Vol. 18 (9), pp. 13–26.
12. Borch, Fred L. (2024), «Why did Congress Amend the Articles of War after World War II?», *The Journal of Military History*, Vol. 88, pp.1002–1027.
13. «Congress Says Goodbye To Its Last World War II Vets», *NPR*, [Online] available at: <https://www.npr.org/sections/itsallpolitics/2014/12/09/369663245/congress-says-goodbye-to-its-last-world-war-ii-vets>
14. «Manual for courts-martial United States (2024)», *Joint Service Committee*, [Online] available at: [https://jsc.defense.gov/Portals/99/2024%20MCM%20files/MCM%20\(2024%20ed\)%20-%20TOC%20no%20index.pdf?ver=b7JVpxV5rbIHg0ENICRVKQ%3D%3D](https://jsc.defense.gov/Portals/99/2024%20MCM%20files/MCM%20(2024%20ed)%20-%20TOC%20no%20index.pdf?ver=b7JVpxV5rbIHg0ENICRVKQ%3D%3D)
15. «Viiskova yustytisia v Ukraini», *Zelena knyha*, [Online] available at: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/lab-green-book-15-07-2024.pdf>
16. Anthony, G. (2014), «Back to the Future with the Uniform Code of Military Justice: The Need to Recalibrate the Relationship Between the Military Justice System, Due Process, and Good Order and Discipline», *North Dakota Law Review*, Vol. 90, pp.485–544.
17. Burtin, O. (2020), «The History of Veterans' Policy in the United States: A Comparative Overview», *Historical Social Research*, Vol.45 (2 (172)), pp. 239–260.
18. Kravchenko, M. (2017), «Polityka administratsii Harri Trumena shchodo vyrishennia zhytlovoi problemy v SShA v 1945-52 rr», *Amerykanska istoriia i polityka*, No. 3, pp.153–164.
19. «Pensiine zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv v SShA», *Militarnyi*, [Online] available at: <https://militarnyi.com/uk/news/pensiine-zabezpechennia-viiskovosluzhbovtiv-ssha/>
20. Goldich, R.L. (1983), «Military Nondisability Retirement «Reform» 1969-1979: Analysis and Reality», *Armed Forces & Society*, Vol. 10 (1), pp. 59–85.

Andrusiak M., Borysenko M., Rusetskyi R.

The evolution of US military law in the context of ensuring national security. Historical and legal analysis

Abstract. The article examines the origins and foundations of the formation of modern legislation on military service in the US Armed Forces. The United States has had an exclusively professional army, which is staffed by volunteers, since 1973. A developed system of incentives and punishments has been created in the country during this time, which ensures the best selection of personnel. The article examines the origins of military justice and its development over the century also. The author argues, that military justice in the United States is a flexible and capable to change. The Code of Military Justice is considered as the best way to maintain military discipline and order on the one hand and ensure the rights and freedoms of servicemen.

The article is also devoted to highlighting the social guarantees and benefits guaranteed by military service. The author proves that the American model of veteran policy is extremely effective and comprehensive and is built on an exclusive approach to veterans as a separate group in society.

Keywords: military service; US Armed Forces; national security; veteran policy; personnel management; military justice; legislation.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2025.